

Секція 4. Цифрові технології в освітніх та наукових процесах

Черниш Ольга Василівна

старший викладач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО**

Зростання конкуренції на ринку освітніх послуг провокує появу необхідності у підвищенні ефективності управління ЗВО. Нові економічні умови вимагають нових підходів до управління у сфері вищої освіти. Тому все частіше говорять про необхідність стратегічного підходу до управління сучасним закладом вищої освіти.

Необхідною умовою успішного функціонування будь якої організації в сучасному світі є виконання правила «користь результату повинна перевищувати витрати на його досягнення». Це надає особливого значення питанню оцінювання ефективності діяльності навчального закладу. Вибір методів оцінки ефективності є одним із завдань управлінського обліку в ЗВО. Інтереси споживачів освітніх послуг ЗВО першочергові, інтереси суб'єктів управління – вторинні, тому стратегічне управління ЗВО не повинно бути агресивним по відношенню до середовища оточення.

Досвід стратегічного планування в українських закладах вищої освіти знаходиться на стадії накопичення, першопочаткового аналізу та осмислення.

Маючи можливість врахувати нематеріальні активи та потенційні можливості, заклад вищої освіти може працювати над їх збільшенням та удосконаленням [1].

Аналізом методики оцінювання ефективності діяльності закладів, що функціонують у сфері вищої освіти та їхнім зв'язком з іншими

економічними категоріями в своїх дослідженнях приділяли увагу такі українські та російські науковці, як Л. О. Волощук [2], І. М. Грищенко [3], С. Р. Демидов [4], М. В. Загірняк [5] Н. В. Панкова [6].

В роботі Панкової Н. В. [6, с. 12] автором наведено методикою оцінювання ефективності діяльності ЗВО, пов'язану з сучасними перетвореннями в системі вищої освіти.

Демидов С. Р. [4, с. 245] пропонує методикою визначення ефективності діяльності ЗВО, яка базується на оцінці співвідношень таких показників, як фактичний обсяг інтелектуальної продукції і послуг, попит на інтелектуальну продукцію і послуги ЗВО, фактичне і нормативне перевищення доходів над витратами, що залишається у розпорядженні ЗВО, фактичні і нормативні повні витрати ресурсів на створення і реалізацію інтелектуальної продукції.

І. М. Грищенко [3, с. 91] та М. В. Загірняк [5] розглядають методикою оцінки ефективності діяльності закладу вищої освіти використовуючи загально відомі підходи, а от використання сучасного інноваційно-інтегрального підходу, який характеризував би оцінку ефективності усіх видів діяльності ЗВО, у науковій літературі відсутнє.

Питання оцінювання ефективності управління соціально-педагогічними системами розглядались такими науковцями як О. С. Боднар [7], Н. Г. Корнещук [8], В. В. Олійник [9], А. І. Чміль [7] та ін. Ними були запропоновані авторські підходи до оцінки такої ефективності. Також існує низка концепцій оцінювання ефективності управління, що виникли в останні роки, заснованих на комплексному підході до організації (як правило виробничої) як відкритої системи. Проте ці концепції не завжди між собою пов'язані і, певною мірою, протирічать одна одній.

На сьогоднішній день поняття «ефективність управління» щодо соціальних і соціально-педагогічних систем визначається достатньо неоднозначно в науковій літературі. З теорії економіки та менеджменту

відомо, що ефективність розглядається як відношення отриманого ефекту (тобто результату) до витрат ресурсів, що забезпечили одержання згаданого ефекту. Тобто:

$$\text{Ефективність} = \frac{\text{Результат}}{\text{Витрати на отримання результату}} \quad (1)$$

Отже, проведемо відповідні маніпуляції, і з формули (1) виведемо формулу ефективності управління, яка в загальному вираженні матиме вигляд:

$$\text{Ефективність управління} = \frac{\text{Ефект (результат) управління}}{\text{витрати на управління}} \quad (2)$$

Зазначена формула притаманна концепції ефективності управління, що отримала назву *цільової концепції ефективності управління*.

Це концепція, згідно якої діяльність організації спрямована на досягнення певних цілей, а ефективність управління характеризує ступінь досягнення поставлених цілей [8].

Крім згаданої концепції існує низка інших. Наприклад, серед них є *функціональна концепція ефективності управління* й функціонування управлінського персоналу, а ефективність управління характеризує співставлення результатів і витрат самої системи управління.

Концепція ефективності управління на основі досягнення «балансу інтересів» – це концепція, згідно якої діяльність організації спрямована на задоволення очікувань, сподівань (інтересів) і потреб усіх індивідумів та груп, що взаємодіють в організації та з організацією. Ця концепція акцентує увагу на відносній важливості різних групових та індивідуальних інтересів в організації [10]. У рамках цієї концепції достатньо важко порівняти між собою два стани процесу управління, оскільки при зміні управлінських станів може відбуватись не тільки зміна інтересів різних груп, а й їх склад (з'являться нові члени, групи можуть об'єднуватись чи розпадатись), з'являться нові групи тощо.

Системна концепція ефективності управління – це концепція, згідно якої на результати діяльності організації впливають як внутрішні чинники так і чинники зовнішнього середовища, а ефективність управління характеризує ступінь адаптації організації до свого оточення [10]. На наш погляд, саме така концепція найбільш повно охоплює різні аспекти діяльності закладу вищої освіти за умови виділення критеріальних об'єктів, обчислення ефективності управління якими не викликає сумніву у разі використання визначеної методики.

Теорія людського капіталу розглядає вищу освіту як інвестиції в потенційну ринкову вартість індивідуума, як учасника ринку праці де оцінюється економічна ефективність витрачених на освіту коштів та соціальні ефекти [11]. Теорія людського капіталу трактує ефективність вищої освіти з точки зору держави, суспільства та роботодавця (соціальний ефект вищої освіти проявляється не лише на індивідуальному рівні, а й розповсюджується на все суспільство в цілому).

Сучасні підходи до оцінювання ефективності діяльності ЗВО (офіційно затверджені методики та розробки різних авторів) можна розділити на кілька основних напрямів: оцінка відповідності ліцензійним та акредитаційним вимогам, оцінка якості освітньої послуги та професійних якостей випускника, оцінка ефективності бюджетних видатків на вищу освіту, оцінка ефективності господарської (підприємницької) діяльності ЗВО, рейтингування закладів вищої освіти.

Враховуючи викладене вище, на наш погляд, ефективність діяльності закладу, що функціонує у сфері вищої освіти повинна визначатись з урахуванням чотирьох ключових позицій:

- з позиції держави, як замовника та гаранта задоволення суспільних потреб (зовнішня або макроекономічна ефективність);
- з позиції індивідуума, як споживача освітніх послуг (індивідуальна або інвестиційна ефективність);

- з позиції роботодавця або ринку праці в цілому, як споживача кінцевого продукту ЗВО (ринкова ефективність);
- з позиції діяльності ЗВО як господарюючого суб'єкта (фінансово-господарська або внутрішня ефективність).

Отже, пріоритети управління ЗВО повинні формуватись у рівній мірі в зоні забезпечення цільових показників соціальної та економічної ефективності (індивідуальної та суспільної або зовнішньої).

Література

1. Егорова Е.М. Контуры стратегического управленческого учёта в высшем учебном заведении [Текст] / Е.М. Егорова // Экономика образования. – 2010. - №2. – С. 96-99.
2. Волощук Л.О. Методичні підходи до оцінки розвитку вищого навчального закладу / Л.О. Волощук, К.П. Ганєва // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – № 3. – С. 248-253.
3. Грищенко І.М. Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти: [монограф.] / І.М. Грищенко. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 91 с.
4. Демидов С.Р. Теоретико-методологические основы и механизм обеспечения экономической безопасности высшего учебного заведения : дис. докт. экон. наук. – М., 2007. – 297 с.
5. Загірняк М.В. Ранжування у вищій освіті – національний досвід та перспективи розвитку / Загірняк М.В., Сергієчко С.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua
6. Панкова Н.В. Методологические основы формирования государственной политики в сфере образования: дис. докт. экон. наук. – СПб., 2009.

7. Чміль А. Структурні елементи критеріального оцінювання діяльності закладів освіти / А.Чміль, О.Боднар // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 2. – С. 42 - 46.
8. Корнещук Н. Г. Теоретико-методологические основы комплексной оценки качества деятельности образовательной системы: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 – Магнитогорск, 2007. – 48 с.
9. Олійник В. В. Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / АПН України; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти. — К., 2004. — 489 арк. + дод. — Бібліогр.: арк. 412-451.
10. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : підручник / Ф. І. Хміль. – К.: Академвидав, 2005.– 608 с.
11. Економічна енциклопедія. Політична економія. – Т. 4. – М.: 1980.